

Hervardi, Valenčič in vprašanje rasizma

Ali je o nekaterih ekstremnih nacionalističnih in desničarskih organizacijah utemeljeno reči, da so rasistične, ne da bi vas te lahko kazensko preganjale? Dve sodbi v primeru organizacije Hervardi, ki se je odločila preganjati novinarja Mladine in pozneje RTV Slovenija, Erika Valenčiča, nazorno nakazujeta, da je to mogoče.

Valenčič je bil v začetku leta 2015 zaslišan na državnem tožilstvu zaradi suma izdaje tajnih podatkov v dokumentarnem filmu *Koalicija sovraštva*. Branil se je z molkom, na vprašanja ni odgovarjal. Ze vrsto let pa se, tako kot v navedenem filmu, ukvarja z obstojem domačih ekstremističnih organizacij – tako je za *Mladino* 22. aprila 2010 napisal članek z enakim naslovom (*Koalicija sovraštva*), v katerem je ugotavljal, da je v Sloveniji zaznati širjenje neonacističnih in podobnih rasističnih skupin. Po njegovem večino družijo organiziranje pod pretvezo ali krinko domoljubja. Še več, te skupine dobro sodelujejo med seboj in tudi z neonacisti iz tujine. V *Mladininem* članku je naštel naslednje: Blood&Honour, Headhunters Domžale, Slovenski radikali, Tu je Slovenija in Hervardi. Pri zadnjih dveh je dodal pridevnik »rasističen«. Valenčič je zanje zelo decidirano zapisal: »A v osnovi so rasisti in nestrpneži.«

Pripadnike društva Hervardi je zmotilo, da jih je označil za rasiste, ki širijo sovraštvo do priseljencev, muslimanov, Romov, gejev, Afričanov, Hrvatov in »radikalnih levičarjev«. Zato je Andrej Šiško, predsednik Zveze domoljubnih društev Hervardi, v njihovem imenu vložil ovadbo. Potem ko je novomeško okrožno sodišče Valenčiča oprostilo, se je podobno zgodilo tudi na višjem sodišču, ki je potrdilo začetno sodbo prvostopenjskega sodišča. Zdi se, da je pri tem sledilo načelu, da v novinarjevem zapisu ni zaslediti namena zaničevanja, da temelji na novinarskem in s tem raziskovalnem delu. Ker je odpadel razlog, po katerem bi lahko bil obdolžen kaznivega dejanja žaljive obdolžitve, ker takšnega namena obtoženec ni mogel imeti, je njegov zapis o društvu Hervardi lahko kvečjemu nežaljiva vrednostna ocena.

Ne glede na sodbi, za kateri je izrecno rečeno, da se ne ukvarjata z resničnostjo podanih opisov, tj. dejstvom, ali so Hervardi dejansko rasisti in nestrpneži, pa si velja ogledati, ali je takšna trditev resnična in utemeljena. Povedano drugače: da bi nekomu smeli reči, da je rasist, bi morali znati tudi utemeljiti, ali je takšna opredelitev resnična. Danes za rasizem ne velja preprosto le klasično sklicevanje na večvrednost ene rase nad drugo, nov neorasistični diskurz zaznamuje t. i. rasizem brez ras. V tem tiči eden temeljnih nesporazumov v vsakdanji govorici,

kjer je kvalifikacija rasizma velikokrat zožena na »nestrpnost do drugih ras« – takih situacij v ožjem pomenu pa je bistveno manj v manj »heterogenih« okoljih.

Prostor t. i. rase je v sodobnih družbah zasedla kultura. Vzemimo domač primer: Romi imajo status priseljencev, nekoga, čigar kultura je radikalno drugačna. V Nemčiji in Avstriji se zaradi denacifikacije po vojni tako rekoč ni smelo omenjati ras. Medtem ko so se drugod, npr. v državah zmagovalkah (in tudi v Sloveniji), dijaki in učenci učili o obstoju treh ali štirih človeških ras, nemški in avstrijski kurikulumi niso dopuščali takšnega poučevanja. Kaj nam pove ta zgodba? Da je lahko neki element, npr. denacifikacije, odločilen za to, koga smemo ali ne smemo označiti za rasista, in da je to v nekaterih okoljih lahko obravnavano z večjo mero strogosti kot v drugih, saj bi to pomenilo, da nekoga laže označimo za privrženca nacizma. O dveh temeljnih načelih učinkovanja rasizma izrecno govori Michel Wieviorka (1995: 42–45), ko opisuje dve logiki: prva je razlika/čiščenje-očiščenje/eksterminacija; druga je neenakost/dominacija/izkoriščanje.

Prva logika je diferencialistična in s tem opisljiva kot neorasistična: pri njej gre za domnevo, da obstaja ireduktibilna kulturna razlika, ki tako rekoč nujno implicira ukrepe, s katerimi bi ustrezno zaščitili kulturno skupnost in njeno identiteto pred vdorom drugih, »nečistih« kultur. Temu bi lahko sledilo mešanje, ki je prava domnevna nevarnost za obstoječo kulturo – če se mešanje ne ustavi in je preveč obsežno, so reprezentanti drugih kultur dojeti kot tujek, ki je potreben očiščenja, in končno zaradi ogrožajočnosti tudi eksterminacije.

Tej nasprotna pa je logika neenakosti, ne razlikovanosti. S poudarkom na različnih izhodiščih se odvije hierarhično razmerje, ki je lahko le razmerje hegemonije in gospodovanja enega nad drugim, višje rase nad drugimi, kakršno je bilo npr. zgodovinsko obdobje suženjstva v Združenih državah Amerike. Poudarek na tej logiki torej ni v izločitvi, očiščenju, temveč v dominaciji, podreditvi in ustreznem izkoriščanju. Tudi Etienne Balibar (1991: 39) ponuja podobno delitev, ko govori o ekskluzivnem in inkluzivnem rasizmu: lahko bi rekli, da je prvi rasizem eksterminacije, medtem ko je drugi rasizem zatiranja ter eksploatacije. Zato v dihotomiji klasični rasizem vs. neorasizem največkrat zadnji nastopa v vlogi ekskluzivnega in s tem eksterminacijskega rasizma.

Za društvo Harvardi je značilno, da je njegova produkcija objav in izjav v največji meri vezana na njihovo spletno stran: ko gre za rasistična, nacionalistična in nestrpna stališča, so ta največkrat stvar objavljenih besedil. Zaznati je močno željo po obširnem, včasih celo kvaziznanstvenem argumentiranju, česar velikokrat pri sorodnih organizacijah ne najdemo. Vendar želja ali poskus argumentiranja še ničesar ne pove o uspešnosti argumentov. Prav tako velja poudariti, da Harvardi skrbno spremljajo sleherne medijske in druge zapise o samem sebi in se nanje že skoraj sistematično odzivajo. Zato ovadba proti Valenčiču in drugim avtorjem ni bila presenečenje.

Znano je, da je leta 2005, v času mandata Janeza Janše, državni Urad vlade za informiranje za njihovo delovanje celo namenil 500.000 tolarjev, ker so v njem prepoznali »društvo za ohranjanje domoljubnih tradicij«. Njihova stališča do drugih narodnosti, multikulturalnosti in še zlasti Romov, o katerih so se silovito veliko izrekli, bi lahko na kratko predstavili na naslednji način.

Prvič, Harvardi so proti multikulturalnosti, dojemajo jo kot grožnjo. Najlaže jih je citirati: »Multikulturalnosti pri nas ne podpiramo, ker se zavedamo, da ogroža obstoj slovenskega naroda in kulture. Zanj je dovolj prostora drugod na našem planetu, mi Slovenci pa lahko človeštvu damo več, če ostanemo to, kar smo, in ne multikulturalni kozmopoliti.« (harvardi.com, b. d. a) Vidimo lahko, da Harvardi s tem zagovarjajo ekskluzivno monokulturalnost, kar je očitno ena od potez neorasističnega diskurza.

Drugič, Harvardi generalizirajo s tem, da govorijo o privilegijih drugih narodnosti ali etničnih skupin. Naj citiram: »Kaj bi naredile socialne službe, če bi šlo za slovenske otroke, ki bi živeli v enakih razmerah, kot so v tem primeru ciganski? Preprosto odvzele bi jih njihovim staršem! Zato, ker so kršili zakonodajo in seveda s tem tudi pravice otrok! V primeru Ciganov

tega te iste socialne službe niso storile! Čemu ne?» (hervardi.com, b. d. b) Za tak diskurz je značilno apeliranje na čustva neenakopravne obravnave, ogroženosti »domače«, slovenske kulture (pred Romi, ki jih Hervardi striktno imenujejo Cigani), domnevno prevelika toleranca do njih in posledično manjvredni status Slovencev. Gre za standardno potezo nacionalističnih zaklinjanj, v skladu s katerimi je »domači« narod zatiran, potlačen, manjvreden, trpeč in bi se moral upreti tuji »rasi«, kulturi, etnični skupnosti ali »tujcu«.

Tretjič, Hervardi vnašajo t. i. reverzno diskriminacijo, češ diskriminirani smo mi, ne oni. Postopek reverznosti je zanimiv, ker implicira, da je žrtev rasne diskriminacije slovenski narod, ne kdo drug, s tem pa tisti, ki diskriminacijo izvaja. Tako so med drugim zapisali: »Ali ne gre ravno v tem primeru za diskriminacijo na etnični oziroma rasni podlagi? Slovincem otroke ultimativno odvzamejo, Ciganom ne! Kdo je torej diskriminiran?» (ibid.) Temu se nato pridruži apeliranje na čustva sovraštva skozi občutke neposredne ogroženosti: »Očitno je tudi, da je bolje biti Cigan kot pa Slovenec! Slovenca bodo za lažjo obliko kaznivega dejanja zaprli, Cigana za hujšo pač ne. Kdo je torej diskriminiran?» (ibid.)

Četrtrič, Hervardi uvajajo distinkcijo med »integriranimi« in »neintegriranimi« Romi. Ob tem šteje za integracijo izključno sprejetje slovenske kulture. Kot pozitiven primer je podan primer Ota Pestnerja, ker poje pesem *Slovenec sem*. Citat spet pokaže, da imamo na delu neorasistični inkluzivni oziroma asimilacijski govor: »Na eni strani imamo integrirane 'neprave Cigane', ki se obnašajo povsem enako kot drugi državljani Slovenije.« (hervardi.com, b. d. c) Na drugi strani so »'pravi Cigani', tisti ki se ne želijo oziroma se nočejo integrirati v družbeno okolje, ker so prepričani, da z integracijo prenehajo biti Cigani.« (ibid.) S tem se jim zapiše stališče, po katerem so pravzaprav pravi Romi (po njihovem Cigani) vedno neintegrirani. Kakorkoli se že trudijo, če bodo integrirani, kar je eksplicitna zahteva, s tem torej ne bodo več Romi. Ni presenetljivo, da na spletni strani Hervardov mrgoli negativnih opisov. Romi da so skrajno necivilizirani, njihova naselja so pravo zbirališče kriminala, kjer lahko najdemo vse, od drog do orožja, obstajajo neregistrirana ciganska vozila, za volanom so dvanajstletni otroci, Romi so krivi, da je Bela krajina po številu odvisnikov, preprodajalcev in razširjenosti mamil v samem slovenskem vrhu.

Po Valenčičevem TV-dokumentarcu *Koalicija sovraštva* so Hervardi znova ovadili avtorja. Njihov predsednik Andrej Šiško je ob tem zapisal: »Po mojem mnenju je film *Koalicija sovraštva* tipičen primer manipulacije v stilu nacističnih filmov. Le da ima ta malo boljše tehnologijo, kot so jo imeli v Tretjem rajhu. Verjetno bi minister za propagando dr. Goebbels Erika Valenčiča takoj zaposlil v svoji službi, če bi takrat že živel.« (hervardi.com, 2014)

Naključij ob taki reakcijski hiperaktivnosti verjetno ni: razpravljati in pisati o rasizmu v Sloveniji zahteva pogum človeka, ki ga bodo preganjali na vse mogoče načine. Društvo novinarjev Slovenije je aprila 2015 objavilo podatke o postopkih proti novinarjem, urednikom in medijskim družbam. Te je povprašalo in ugotovilo, da je bilo proti medijem v zadnjih letih sproženih 127 civilno- in kazensko-pravnih postopkov. Šestdeset odstotkov zadev je bilo sproženih na podlagi določb Obligacijskega zakonika, le za dobro tretjino pa je bilo zadev s področja Kazenskega zakonika. Na področju domnevno povzročene škode oziroma kaznivih dejanj zoper čast in dobro ime najdemo razmerje 76 primerov proti 32 v korist Obligacijskega zakonika. V zadevah po Kazenskem zakoniku so zastopana naslednja očitana kazniva dejanja: žaljiva obdolžitev (tudi v sotorilstvu), razžalitev, obrekovanje in javna objava kaznivih dejanj zoper čast in dobro ime.

Na področju očitkov o storitvi kaznivih dejanj so bili postopki pretežno začeti na podlagi določb o kaznivih dejanjih zoper čast in dobro ime in pri tem opazno vodijo obtožbe kaznivega dejanja žaljive obdolžitve (160. člen KZ-1), ki je bila novinarjem očitana v 44 odstotkih vseh primerov – takšen je tudi opisani primer zoper novinarja Valenčiča.

Društvo novinarjev Slovenije je sicer podalo pobudo za spremembe Kazenskega zakonika v delu, ki zadeva popravke določb o kaznivih dejanjih zoper čast in dobro ime. Ne glede na njegovo uspešnost pa je sodba v zadevi Hervardi vs. Valenčič po svoje precedenčna za svobodo

novinarskega dela pri nas, ker legitimira raziskovalno podprto pisanje o fenomenih rasizma, ksenofobije, neonacizma, antisemitizma in nacionalizma na odkrit in neposreden način – brez strahu, da bi rasizma ne smeli poimenovati z njegovim imenom, če spoznanja kažejo v to smer. Omenjena sodba ima toliko večjo težo, ker se v sodobnem svetu velik del fenomenov nestrpnosti, ksenofobije in rasizma premišljeno maskira v številne podobe nacionalizma in poskuša načrtno ubežati očitkom pod krinko zagovarjanja domoljubja in »slovenstva«. Iz javno dostopnih zapisov Hervardov pa je razvidno, da je »nacionalizem« edina označba, ki jo sicer sprejemamo kot ustrezno. Okrožno in pozneje Višje sodišče sta s tem pomembno razbremenili ne samo delo novinarjev pred pritiski Hervardov in sorodnih skupin, ki rade grozijo medijem, temveč tudi prispevali pomemben delež k prihodnji odločnejši in odkritejši javni razpravi brez nepotrebne (samo)cenzure in stigmatizacije, s tem pa tudi k družbenemu boju proti rasizmu in nestrpnosti.

Literatura

BALIBAR, ETIENNE in IMMANUEL WALLERSTEIN (1991): *Race, Nation, Class: Ambiguous Identities*. London, New York: Verso.

WIEVIORKA, MICHEL (1995): *The Arena of Racism*. London: Sage Publications.

Spletni viri

HERVARDI.COM (2014): *Odgovor predsednika ZDDH na laži v učerajšnji oddaji Dosje – Koalicija souvažva na TV Slovenija 1*, 22. januar. Dostopno na: http://www.hervardi.com/prikaz_novice.php?id=403 (27. maj 2015).

HERVARDI.COM (b. d. a): *Kdo smo?* Dostopno na: http://www.hervardi.com/kdo_smo.php (27. maj 2015).

HERVARDI.COM (b. d. b): *V kakšni državi živimo?* Dostopno na: http://www.hervardi.com/kolumne/v_kakсни_drzavi_zivimo.php (27. maj 2015).

HERVARDI.COM (b. d. c): *Ciganska problematika*. Dostopno na: http://www.hervardi.com/ciganska_problematika.php (27. maj 2015).